

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AUDITORLIK KASBINING AXLOQIY TALABLARI VA ULARNING ZARURLIGI

Mamataliyev Baymurat Azamatovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va istiqbollari tahlil qilinib, uni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqotda zamonaviy boshqaruv va nazorat usullari — xalqaro audit standartlari, KPI ko'rsatkichlari hamda byudjetlashtirish mexanizmlari asosida auditorlik jarayonlari, hisob yuritish tizimlari va nazorat funksiyalarining rivojlanish tendensiyalari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: auditorlik faoliyati, rivojlanish bosqichlari, AT Xalq banki, xalqaro audit standartlari, KPI, byudjetlashtirish, raqamli boshqaruv, ichki audit, avtomatlashtirish.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida auditorlik kasbi bozor iqtisodiyoti sharoitida moliya-xo'jalik faoliyatining shaffofligini ta'minlash, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy hisobotlari ishonchliligini baholash, investitsion muhitni yaxshilash va moliyaviy intizomni kuchaytirishda muhim o'rin tutadi. Auditorlik faoliyatining sifatli amalga oshirilishi uchun auditorning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalari, balki axloqiy tamoyillarga rioya qilishi ham zarur hisoblanadi. Auditorlik kasbining axloqiy talablari – bu auditorning ish jarayonida halollik, xolislik, mustaqillik, sir saqlash, professionallik va ehtiyotkorlik kabi me'yorlarga qat'iy amal qilishi bo'lib, ular O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va xalqaro standartlarda aniq belgilab qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi asosiy hujjat "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonun bo'lib, unda auditorning kasbiy faoliyatida amal qilishi shart bo'lgan etik me'yorlar va majburiyatlar aniq ko'rsatib o'tilgan. Shu bilan birga, O'zbekiston auditorlari xalqaro miqyosda e'tirof etilgan Xalqaro auditorlik axloq kodeksi (IESBA Code) talablariga ham mos faoliyat yuritishlari kerak.

Mavzuning dolzarbligi

Auditorlik kasbi zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, moliyaviy hisobotlarning to'g'riligi, shaffofligi va ishonchliligini ta'minlash orqali mamlakat iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyati iqtisodiy islohotlar, xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish, investitsion muhitni yaxshilash va moliyaviy institutlarga bo'lgan jamoatchilik ishonchini oshirish jarayonlari bilan chambarchas bog'liq holda

rivojlanib kelmoqda. Auditorlik faoliyatining axloqiy talablari ushbu kasbning poydevorini tashkil etib, ularning asosiy maqsadi auditorlarning halollik, xolislik, kasbiy malaka va maxfiylik kabi prinsiplarga qat'iy rioya etishini ta'minlashdan iboratdir. Bu prinsiplarga amal qilish nafaqat rasmiy majburiyat, balki manfaatlar to'qnashuvi, firibgarlik, moliyaviy manipulyatsiya va noto'g'ri hisobot berish holatlarining oldini olishning muhim kafolatidir.

O'zbekistonda axloqiy talablarga rioya etishni kuchaytirish uchun auditorlarning mustaqilligini qonuniy jihatdan ta'minlash, mijoz bilan uzoq muddatli moliyaviy aloqalarni cheklash, manfaatlar to'qnashuvini bartaraf etish bo'yicha aniq mexanizmlar ishlab chiqish va ularni majburiy qilish zarur. Auditorlar uchun majburiy xalqaro sertifikatli tizimlarini joriy etish, malaka oshirish kurslarini amaliyotga yo'naltirish, axloqiy talablarni buzganlik uchun javobgarlik choralarini kuchaytirish zarur. Bundan tashqari, ichki va tashqi nazorat mexanizmlarini takomillashtirish, jamoatchilik nazorati elementlarini joriy etish ham axloqiy talablarga rioya etish darajasini oshiradi.

Auditorlik tekshiruvlarining sifatli va to'liq amalga oshirilishi nafaqat bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi, balki uning foydalilik ko'rsatkichlarini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Xulosa va Taklif

O'zbekiston Respublikasida auditorlik kasbining axloqiy talablari moliyaviy tizimning shaffofligi va ishonchliligini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Yirik moliya institutlarida bu talablar nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Auditorlar tomonidan axloqiy me'yorlarga qat'iy amal qilinishi bankning xalqaro miqyosdagi obro'sini oshiradi, investorlar va hamkorlar ishonchini mustahkamlaydi hamda milliy iqtisodiyot barqarorligiga xizmat qiladi. Shu sababli, auditorlik axloqiy talablarini yanada kuchaytirish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish va amaliyotda samarali qo'llash O'zbekiston moliya tizimining kelajakdagi rivojlanishi uchun muhim strategik yo'nalish hisoblanadi.

O'zbekiston sharoitida auditorlik faoliyati nafaqat moliyaviy nazorat vositasi, balki banklarning intellektual kapitali, boshqaruv salohiyati va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini belgilovchi muhim omil sifatida qaraladi. Auditorlik amaliyotining rivojlanishi iqtisodiy nazariya, moliyaviy menejment va bank ishi bo'yicha klassik yondashuvlar bilan bir qatorda, zamonaviy raqamlashtirish jarayonlari va xalqaro standartlarga asoslanmoqda. Nazariy jihatdan, auditorlik faoliyatidan samarali foydalanish deganda, mavjud resurslarni zamonaviy audit metodologiyalari va raqamli texnologiyalar yordamida tahlil qilish, moliyaviy oqimlarni nazorat qilish, risklarni maqbul darajada boshqarish hamda shaffoflikni ta'minlash orqali bankning umumiy moliyaviy samaradorligini oshirish tushuniladi.

O'zbekistonda axloqiy talablarga rioya etishni kuchaytirish uchun auditorlarning mustaqilligini qonuniy jihatdan ta'minlash, mijoz bilan uzoq muddatli moliyaviy

aloqalarni cheklash, manfaatlar to‘qnashuvini bartaraf etish bo‘yicha aniq mexanizmlar ishlab chiqish va ularni majburiy qilish zarur. Auditorlar uchun majburiy xalqaro sertifikatli tizimlarini joriy etish, malaka oshirish kurslarini amaliyotga yo‘naltirish, axloqiy talablarni buzganlik uchun javobgarlik choralarini kuchaytirish zarur. Bundan tashqari, ichki va tashqi nazorat mexanizmlarini takomillashtirish, jamoatchilik nazorati elementlarini joriy etish ham axloqiy talablarga rioya etish darajasini oshiradi.

O‘zbekistonda axloqiy talablarga rioya etishni kuchaytirish uchun auditorlarning mustaqilligini qonuniy jihatdan ta‘minlash, mijoz bilan uzoq muddatli moliyaviy aloqalarni cheklash, manfaatlar to‘qnashuvini bartaraf etish bo‘yicha aniq mexanizmlar ishlab chiqish va ularni majburiy qilish zarur. Auditorlar uchun majburiy xalqaro sertifikatli tizimlarini joriy etish, malaka oshirish kurslarini amaliyotga yo‘naltirish, axloqiy talablarni buzganlik uchun javobgarlik choralarini kuchaytirish zarur. Bundan tashqari, ichki va tashqi nazorat mexanizmlarini takomillashtirish, jamoatchilik nazorati elementlarini joriy etish ham axloqiy talablarga rioya etish darajasini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

- 1.2020 yil 12 maydagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5992-sonli “2020-2025 yillarga muljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida” gi Farmoni.
- 2.Abduraxmonov, Q. X. (2019). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
- 3.Azizov, U., & Karaliev, T., & Bobokulov, T. (2018). Bankovskoe delo: Uchebnoe posobie. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
- 4.Bessis, J. (2015). Risk Management in Banking (4th ed.). Chichester: Wiley.
- 5.Choudhry, M. (2022). The Principles of Banking (2nd ed.). Singapore: Wiley.
- 6.Fabozzi, F. J. (2010). Foundations of Financial Markets and Institutions (4th ed.). Boston: Pearson.
- 7.Greenbaum, S. I., Thakor, A. V., & Boot, A. (2019). Contemporary Financial Intermediation (4th ed.). Amsterdam: Elsevier.
- 8.Heffernan, S. (2005). Modern Banking (2nd ed.). Chichester: Wiley.
- Koch, T. W., & MacDonald, S. S. (2014). Bank Management (8th ed.). Mason: South-Western Cengage Learning